

СМЕРНИЦЕ ЗА КОСТИМ

Током раних 1980-их постало је јасно да опште промене у правилима и усмерењима музеја угрожавају опстанак збирки костима. Костими, пошто су углавном сачињени од текстила, имају ограничено време трајања и захтевају посебан третман да би опстали, чак и у идеалном музеју у коме раде специјалисти. На трогодишњем састанку ICOM у Буенос Аиресу 1983. започете су дискусије, углавном под вођством тадашње председавајуће, Ингрид Бергман (из Стокхолма). Основа за смернице је једногласно подржана од чланова Комитета за костим на следећем трогодишњем састанку 1986, а убрзо је и публикована. Касније су начињени додаци, пре свега у вези препоручене литературе и одељка о фотографији.

Наш циљ је био да обезбедимо брзи подсетник за ужурбане кустосе, од којих су многи изненада добили одговорност да се брину о костимима без икаквог тренинга, и за волонтере који раде у музејима, а да истовремено дамо подршку тренираним кустосима костима чији су стандарди рада угрожени од стране нове управе која не зна колико су костими крхки. Због тога се на почетку налази једна страница са најосновнијим подацима, са веома кратким али детаљним информацијама. Одељак препоручене литературе укључује основне текстове о каталогизирању и заштити.

Подсећамо читаоце на изјаву Јанет Арнолд (1932-98), једне од најцењенијих историчарки костима у 20. веку: „када је део одеће једном конзервиран, деси се да престане да буде историјски документ.“

Комитет ће радо прихватити коментаре и сугестије, које ће ми пренети председавајући или секретар, чије адресе су објављене у ICOM Новостима.

Џун Сван

Председавајућа Радне групе за Смернице за костим

Ове смернице су дорађене 20. новембра 1998. и биће дорађиване како пристижу нове информације.

САЖЕТАК

1. Сакупљање костима

Важно је имати јасна правила. Узимајте само објекте које намеравате да задржите. Тражите све информације које су вам потребне.

2. Додавање нових предмета

Бележите што више информација, колико вам време дозвољава, користећи графитну оловку када радите са објектом. Сваки објекат мора да има свој трајни број.

3. Чување

Чувајте одвојено од колекције. Одмах по примању проверите да нема штеточина, третирајте објекат и уклоните спољашњу прашину. Додирите што мање можете. Објекте намењене заштити не би требало нико да облачи.

4. Складиштење

Услови средине треба да буду што идеалнији могу.

За текстиле температура треба да буде 18°C а релативна влажност 50-55 %

За штављену кожу температура треба да буде 18°C а релативна влажност 50%

Варијације треба одржавати на минимуму.

Област треба осветљавати само када се ради на објектима.

5. Заштита

Боље је спречити него лечити.

Погрешан третман може заувек да уништи објекат. Заштиту треба да врше обучени специјалисти, уз консултације са кустосом.

Ако се двоумите, оставите све како јесте.

6. Излагање и позајмљивање

Ни један предмет не треба непрекидно да буде изложен.

При излагању препоручено осветљење је максимално 50 лукса, а температура и влажност као у ставци 4. Треба да се налази у затвореној, вентилисаној средини.

7. Фотографија

Фотографије доброг квалитета смањују потребу за руковањем и проучавањем самих предмета.

Унапред треба одредити шта слика тачно треба да приказује. Фотографске лампе треба увек да буду искључене сем када се мери ниво осветљења и када се врши само фотографисање. Светлост треба подешавати померањем лампи а не костима. Треба водити рачуна о изложености јаким светлима и по томе умањити време излагања. Топлоту и влажност током фотографисања треба осматрати да би били у складу са ставком 4.

ДЕТАЉИ

Прво правило је да се покаже поштовање према интегритету сваког предмета.

1. Сакупљање

Важно је пратити јасна правила. Прихватајте само оне предмете који одговарају правилима. Познајте и поштујте правила о сакупљању која користе друге институције.

2. Додавање нових предмета

У близини предмета користите само графитне оловке, никад мастило.

Забележите све доступне информације и процените их. Тражите следеће: име и адресу донора, позајмљивача или продавца; однос са особом која је оригинално носила одећу; дизајнера/кројача, било аматера или професионалца; фотографије или друге слике које приказују предмет у употреби; датум када је предмет добијен; место куповине и цену; вредност на данашњи дан; сврху прављења; историју и ситуацију ношења. Где је историја непозната, датум производње предмета мора се проценити и забележити од стране квалификоване особе (век није довољан).

Треба се потписати и навести датум.

Сваки предмет треба нумерисати трајним бројем.

3. Чување

Одмах по пријему, пре додавања збирци, предмет мора да се прегледа да се утврди да ли има штеточина или буђи, а ако је потребно треба га третирати механички, на пример четкањем или усисавањем, а ако је дошло до озбиљне контаминације треба користити фумигацију уз консултацију са конзерватором. Нема прања. Рањиви предмети начињени од крзна, перја, длаке или вуне треба да буду изоловани неколико месеци пре него што се додају збирци. Треба носити чисте памучне рукавице. Не треба користити крему за руке или мирисе, као ни накит који може да се ухвати у кончиће који штрче. Рукавице штите и човека и предмете.

Руковање треба свести на минимум. Савијање треба избегавати. Ако се не може избећи, превоје треба умотати у папирнате марамице без додатка киселине.

Транспорт треба да буде само испод покривача за прашину, користећи постављене послужавнике или колица. Покривачи за прашину треба да буду начињени од добро опраног грубог памучног платна, без или са само врло мало избељивача.

У свим просторијама где се налазе предмети забрањено је пушити, јести и пити.

Поред места за рад не смеју да стоје вазе са цвећем.

Каталогизирање:

Предмет треба ставити на сто прекривен грубим памучним платном које штити од прашине и забележити што је више података могуће у ограниченом времену. Основни подаци укључују: стални број пријема, име бележника, датум бележења, датум стварања предмета, димензије, боју, облик, материјал, технику (плетено, ткано, везено, ручни рад, машински рад), цртеже или фотографије, знаке изношености, украсе или посебне особине, поправљања и третман заштите.

Предмете никада не треба облачити. Треба их излагати положене на равној подлози или на луткама ради фотографисања.

Све податке треба преписати у дупликат и обе групе података одвојено складиштити.

4. Складиштење

Прозори треба да буду замрачени. Флуоресцентне светиљке треба да имају ултраљубичасте засторе. Свака светиљка треба да има посебан прекидач, тако да је увек осветљено само подручје у коме се ради. Вредности средине треба да се мењају што је мање могуће. Тренутно се препоручују хладнији услови са око 18°C и релативном влажношћу између 50 и 55%. За штављену кожу потребна је нижа влажност од 45-50%, и треба је чувати засебно, као и крзно, перје и вунене предмете, јер негативно утичу на остале врсте текстила. Природна тканина никад није инертна. Сваки тип реагује на своју околину, и она на њега, на посебан начин.

Добро одржавање је основно, са редовним, комплетним усисавањем у свим угловима и испод свих полица, како би се спречила појава штеточина. Употреба хемикалија да би се спречила појава штеточина, пре свега мољаца, доказано може да изазове непоправљиву штету свим облицима текстила, влакана и боја, а може доћи и до стварања резистентних сојева инсеката.

Боље је одлагати предмете на постављеним равним површинама него вешати, иако вешање кошта мање и заузима мање места. Стрес треба умањити што више, коришћењем посебних постављених вешалица за сваки предмет и белих памучних трака које држе тежину тешких сукања. Развучени материјал ће се поцепати и створиће се напуклине и увртања. Треба обезбедити довољно простора да предмети могу да „дишу“. Намештај и кутије за складиштење треба да буду подигнути од пода да би се спречила оштећења у случају поплаве.

У областима где се чувају костими и текстил треба поставити само ватрогасне апарате на бази флуороугљеника.

5. Заштита

Запослени кустоси треба да буду упознати са свим аспектима превентивне заштите, пошто је то најефикаснији облик заштите. Историјске тканине никада не треба оставити нагужване или са непостављеним преклопима. Столове на којима се врши заштита треба поставити материјалом испод покривача за праšину који се може прати.

Облике заштите који укључују крпљење и течности за прање или чишћење треба да изводи конзерватор уз консултације са кустосом.

Ако нема конзерватора на располагању, чишћење (сем усисавања праšине) треба избегавати, а поправке свести на минимум. Погрешан третман може да уништи предмет. Ако се двоумите, оставите све како јесте.

Све третмане треба забележити на каталошкој картици, са потписом и датумом.

6. Излагање и позајмљивање

Ниједан предмет не треба да буде непрекидно изложен. Водите рачуна да је материјал на коме се излаже безбедан и компатибилан са предметима. Осветљење треба одржавати на минимуму. Нема безбедног нивоа, али тренутно се за поставке препоручује 50 лукса.

Изван времена излагања не би требало да буде осветљења из било ког извора, укључујући и сунчеву светлост, из чега се искључују ултраљубичасти зраци. Извори светлости морају да буду ван кутија са објектима. Боље је благо осветљење него козметичка заштита.

Излагање на отвореном се не препоручује, јер посетиоци доводе до сталне флукуације, укључујући високу влажност, температуру и количину праšине. Близина објеката и посетилаца изазива проблеме у сигурности, јер људи додирују и померају предмете и дишу изнад њих. Околина треба да буде иста као у одељку за складиштење, где се кутије држе на сталних 18°C, са релативном влажношћу од 50-55%.

Како би се осигурало да методе излагања не изазивају стрес на предметима и да се не би стварале рупе од чиода, све изложбе треба вршити после консултација између кустоса, конзерватора и дизајнера изложбе.

Не треба користити материјале за чишћење и полирање на бази аеросола.

Како би се избегао статички електрицитет, стакло треба само брисати, а никада не полирати сувом тканином.

Разматрања за будућност

Непрекидно се развијају нове методе истраживања, које могу по први пут да открију неке важне информације, уколико докази нису уклоњени претераним чишћењем или претераним захтевима за излагањем.

Из етичких и научних разлога, главни мото зато треба да буде: БЕЗ интеракција са објектима унесеним у музејску збирку. Интеракције умањују њихов значај као историјских докумената.

Ипак, интерес који буде изложбе које привлаче погледе може да одреди будућност чувања колекција костима, било да се финансира порезима или приватним донацијама. Компромиси морају да постоје.

Стална сарадња између кустоса, дизајнера изложби, конзерватора и научника је најважнији састојак у промовисању најбољих услова за презентовање збирки костима јавности.

7. Фотографија

Документовање историјских тканина и костима може да умањи количину руковања и излагања која је неопходна за комуникацију са научницима и јавности о историјским, културним и техничким аспектима историјског костима.

Фотографија, бележење дезена, цртање и писани описи су сви добри методи документације. Фотографије често праве професионалци који имају различит степен искуства у музејском раду. Императив је да кустоси и конзерватори костима буду способни да комуницирају о правилним процедурама и жељеним коначним исходима. Историјске костиме би требало добро фотографисати једном а не стално их излагати поновљеним сесијама руковања и осветљавања.

Текстил трпи непоправљиву штету када се изложи светлости, било видљивим или уграљубичастим зрацима, а јављају се и механичка оштећења од наизменичног загревања и хлађења (и самим тим пада релативне влажности) која се дешавају под јаким светлима. Оштећења од светлости и топлоте су кумулативна; костим који је већ био изложен јаком оштећењу касније треба мање излагати.

Светла треба искључити или засенити када год је могуће, а максимално осветљење треба да буде ограничено на мерење светлости и само снимање, на пример по три минута одједном. Костим треба држати покривен прекривачем који не бледи на светлости током највећег дела постављања. Светла треба да се држе на сигурној удаљености, довољно далеко да се спречи загревање од више од 5°F на површини предмета. Температуру и релативну влажност треба мерити у редовним интервалима током сесије снимања; ако се текстил чува на оптималној влажности од око 50%, мања је вероватноћа да дође до трајног и неповратног оштећења влакана.

На фотографске лампе треба ставити филтере који апсорбују ултраљубичасто

и инфрацрвено зрачење, што може да захтева одређену компензацију боја на камери. Сматра се да је најсигурније осветљење за фотографисање текстила електронски блиц, пошто тунгстенске и кварцне лампе стварају веома високе нивое инфрацрвене светлости (стварају топлоту); високи нивои ултраљубичастог и инфрацрвеног зрачења код блица обично трају толико кратко да не стварају превише оштећења, а обезбеђују верније боје и оштрију слику. Треба обратити посебну пажњу током снимања ТВ емисија и филмова, јер су тада предмети дуже времена изложени интензивном осветљавању. У таквим случајевима се препоручује ХМИ (халогенска) лампа са филтерима за ултраљубичасту светлост, пошто она ствара малу количину топлоте.

РУКОВАЊЕ

1. За руковање костимима потребни су тренирани стручњаци (за разлику од многих других врста музејских предмета), а у фотографском студију треба да постоји обучени кустос/техничар одсека (види Смернице горе).
2. Костимима и додацима костимима треба да рукују, да их постављају и причвршћују само тренирани кустоси / техничари одсека.
3. Костими и њихови додаци треба да се преносе и користе на посебним послужавницима за одлагање.
4. При руковању костимима треба носити чисте памучне рукавице.
5. Како би се избегло непотребно руковање и вађење, захтеви за специјално фотографисање треба да укључују и посебне инструкције у вези угла, осветљења, позадине, потребних детаља итд. Обично је најбоље да особа одговорна за захтев буде присутна током фотографисања. Треба чувати прецизне податке о свим фотографисањима неког предмета, тако да може да се избегне поновљено фотографисање и користе већ постојеће слике.
6. Пре постављања објекта, површину на којој ће лежати треба причврстити, као и материјал у позадини.
7. Када год је могуће треба померати камеру а не предмет како би се добио одговарајући угао и фокус.
8. Никада не треба подешавати сочива камере или осветљење директно изнад предмета.

ОСВЕТЉЕЊЕ

1. Пошто су текстили осетљиви и на светлост и на топлоту, на свим лампама треба користити филтере који апсорбују ултраљубичасто и инфрацрвено зрачење. Електронске батеријске лампе су боље од стандардних лампи које

емитују велику топлоту. Лампе које се хладе вентилаторима спречавају претерано загревање предмета.

2. Интензитет светлости треба одржавати на што нижем нивоу. Најбоље је користити индиректно осветљење, дифузно или оно које се одбија о околне беле површине.

3. Светла треба искључити или склонити од објекта у интервалима од више од три минута. Светла треба потпуно укључити само при фокусирању, читавању светлости и снимању.

4. Како би се смањио ефекат загревања и опасност од несрећа, изворе светлости треба држати што је могуће даље од предмета. Површинска температура предмета не би требало да порасте за више од 5°F; влажност не треба да падне испод 50%.

СРЕДИНА

1. Треба одржавати услове добре чистоће, температуре и влажности у складу са просторима музеја за складиштење и излагање (видети Смернице). Ако услови у фотографском студију не одговарају одређеном предмету, кустос или конзерватор треба да одреде локацију која боље одговара.

2. Област око текстила испитујте хигрометрима или хигротермографима, тако да светла могу да се искључе ако се температура и/или влажност одједном знатно промене. Хладна пара, доста удаљена од предмета, је најбржи и најсигурнији начин да се повећа влажност.

ФОТОГРАФИ ПО УГОВОРУ

1. Кустоси и/или конзерватори треба да обавесте фотографе ван институције о смерницама које се користе у Музеју и о специјалним рестрикцијама осветљавања костима.

2. Телевизијским и филмским екипама се препоручује да за костиме користе ХМИ лампе са филтерима за ултраљубичасто зрачење; конзерватор или кустос ће одредити да ли ће се оне користити или не.

3. Како би се обезбедило поштовање музејских стандарда, особа одређена од стране кустоског или заштитарског одељења треба да буде присутна док костим фотографише фотограф ван институције.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

ICOM код професионалне етике.

Anne Buck: Vocabulary of basic terms for cataloguing costume. [Речник основних термина у каталогизацији костима.] In Waffen- und Kostümkunde 2, München,

Berlin, 1982, pp. 119-121; with ICOM Vocabulary of Basic Terms for Cataloguing Costume. In *Waffen- und Kostümkunde 2*, München, Berlin, 1982, pp. 122-151; with the basic information, *Cataloguing Costume*, published in the *Museums Journal*, December 1976, pp. 109-110.

Museums and Galleries Commission: *Standards in the Museum Care of Costume and Textile Collections*, London, 1998. [Стандарди у музејској бризи о збиркама костима и текстила.]

Nordiska Museet, Stockholm: *The Boundaries of Antiquarian and of Technical Responsibilities in Conservation*, 1982. [Границе антиквара и техничка одговорност у конзервацији.]

ICOM Bulletin, July 1986 no. 4: *The Conservator-Restorer*. [Конзерватор-рестауратор.]

Costume Society of America: *Annual Meeting 1987 resolution encouraging the prohibition of wearing objects intended for preservation*. [Резолуција са годишњег састанка 1987. којом се подстиче забрана ношења одеће намењене заштити.]

Susan Blackshaw - Vincent Daniels: *Selecting materials for Use in the Display and Storage of Antiquities*. ICOM, Zagreb, 1978. [Избор материјала за употребу у приказивању и складиштењу антиквитета.]

Karen Finch - Greta Putnam: *The Care and Preservation of Textiles*. Batsford, London, 1985. [Чување и заштита текстила.]

Karen Finch: *Recording Evidence*. UNESCO, Budapest, 1985. [Бележење доказа.]

Mary Kahlenberg: *Collecting Considerations*. Pp 54-57 *Textile Conservation Symposium in Honor of Pat Reeves*, Los Angeles County Museum of Art, 1986. [Размишљања о сакупљању.]

Hermann Kühn: *Conservation and Restoration of Works of Art and Antiquities*. Butterworth, London, 1985. [Заштита и рестаурација уметничких радова и антиквитета.]

Keith O'Story: *Approaches to Pest Management in Museums*. Conservation Analytical Laboratory, Smithsonian Institution, USA, 1985 (free on request). [Приступ управљању штеточинама у музејима.]

Else Østergaard: *Studies in Museum Technology*. Nationalmuseet, Denmark, 1978. [Истраживања у музејској технологији.]

Francesco Pertegato, editor: *Conservation and Restoration of Textiles*. International Conference, Como, 1980. [Заштита и рестаурација текстила.]

Philip Sykas: Caring or Wearing. *Museums Journal*, vol 87, no. 3 December 1987. [Брига или ношење.]

Philip Sykas: Guidelines for Storage Furniture for Costume Collections. *Group for Costume & Textiles Staff in Museums Newsletter*, Autumn 1993. [Смернице за намештај за складиштење збирки костима.]

Garry Thomson: *The Museum Environment*. Butterworth, London, 1986. [Средина у музејима.]